

УДК 631.145:009.12:65012.34

Ю. І. Мельнікова,  
здобувач наукового ступеня к. е. н., ст. викладач кафедри управління на транспорті,  
Державний ВНЗ "Національний гірничий університет", м. Дніпропетровськ

## КЛАСТЕРНО-ЛОГІСТИЧНИЙ ПІДХІД ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ

Y. Melnikova,  
Candidate for a degree of Ph.D. in Economics, senior lecturer of Transport Control Department,  
State HEI "National Mining University", Dnipropetrovsk

### CLUSTER AND LOGISTIC APPROACH AS A FACTOR TO IMPROVE COMPETITIVENESS OF AIC ENTERPRISES IN DNIPROPETROVSK REGION

**У статті обґрунтовано передумову формування агрополісів з метою підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств АПК у Дніпропетровському регіоні. Дослідження розглядає основні напрямки та стратегії розвитку агропромислового комплексу Дніпропетровського регіону з використання моделі агрополісу.**

**The paper considers background of acropolises formation to raise a competitiveness level of AIC enterprises in Dnipropetrovsk region. The study deals with the main trends and strategies of Dnipropetrovsk region agroindustrial complex development using the model of agropolis.**

*Ключові слова: конкурентоспроможність, агрополіс, кластер, АПК, логістичний підхід.*  
*Key words: competitiveness, agropolis, cluster, AIC, logistic approach.*

#### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Перехід України до європейський стандартів у зв'язку зі вступом до СОТ та на передодні підписання Асоціації з Європейським Союзом, лібералізація діючого законодавства, відкриття вітчизняних ринків для іноземних інвесторів вимагає від українських підприємств АПК підвищення рівня конкурентоспроможності та зміни умов функціонування.

На український ринок АПК заходять транснаціональні корпорації, в результаті вітчизняні гравці стикнуться з жорсткою конкуренцією та ущільненням ринку.

#### АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням формування, ефективності та перспективам розвитку кластерних структур останнім часом присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Більшість з них вивчають промислову кластеризацію як на регіональному, так і на національному рівні. Серед вітчизняних вчених, які займаються проблемами створення і розвитку кластерних агропромислових формувань можна виділити Головня Ю.І., Мельник Ю.Ф., П.Т. Саблука, Травянка О.І., Цадо Г. та інших.

#### ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є обґрунтування доцільності створення агропромислових технополісів — агрополісів, як інноваційної форми розвитку агропромислового виробництва; визначення соціально-економічної значимості, відмінних рис функцій та особливостей цих структур, порівняно з іншими формами організації співробітництва;

узагальнення світового та вітчизняного досвіду по створенню агрополісів для виявлення їх переваг і перспективності застосування в агропромисловій сфері країни; визначення кола питань, які потребують подальшого вирішення з боку науковців, практиків та держави.

#### ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У результаті фінансової кризи найменше постраждали ринки країн, що тільки формують ринкові відносини, в т.ч. і України, у порівнянні з економікою розвинутих країн. АПК є одним з найбільш соціально і економічно важливих та перспективних секторів національної економіки України. Саме агропромисловий сектор економіки країни є найбільш конкурентоспроможним на європейському та й світовому ринках. Дніпропетровський регіон займає особливе місце в АПК України, він має всі необхідні передумови для формування окремих територіальних агропромислових структур.

Не дивлячись на те, що агробізнес є одним з основних джерел отримання доходів держави і зайнятості населення, шлях до всебічного його розвитку пов'язаний з відповідними інфраструктурними обмеженнями, недостатністю доступу до фінансових, виробничих та трудових ресурсів [1].

Економічна стратегія підвищення конкурентоспроможності Дніпропетровського регіону повинна бути заснована на кластерному підході, логістизації, концентрації та залучення прямих вітчизняних та іноземних інвестицій багатонаціональних компаній з інших секторів економіки у АПК, хостінг стратегій, який виходить за рамки тра-

диційних бізнес-еліт, а також перемовини щодо співробітництва з основними торговими партнерами України: Росією, Євросоюзом, Китаєм та США [2].

В даний час аграрний сектор економіки Дніпропетровського регіону і України в цілому, опинився перед системним викликом, що вимагає поновлення науково-інформаційної, технічної, технологічної бази АПК на якісно новій основі, перед необхідністю переходу до якісно нової інноваційної моделі розвитку [3].

Необхідність кардинальної модернізації АПК визначається такими основними факторами [4, 5]:

- посиленням глобальної конкуренції в агропродовольчій економіці та необхідністю імпортозаміщення на українському агропродовольчому ринку;

- низькою продуктивністю праці в аграрній сфері та нерациональним використанням наявних ресурсів і виробництв;

- недостатнім рівнем розвитку людського капіталу в сільській місцевості;

- неможливістю вирішення проблеми забезпечення населення доступним і якісним вітчизняним продовольством в обсягах та структурі, відповідних раціональним науково-обґрунтованим нормам харчування.

Тому одним зі шляхів вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності АПК України в цілому, та Дніпропетровського регіону зокрема, є створення агропромислових парків — агрополісів. Під агрополісом мається на увазі локальна організаційна структура, сформована для інноваційного розвитку агропромислової діяльності, що об'єднує на одній території або на декількох взаємопов'язаних територіях необхідні елементи: АПК, науково-інформаційні центри, навчальні заклади, транспортні організації, державні органи та ін. з метою підвищення конкурентоспроможності сектора економіки, території чи регіону шляхом зміцнення координації між економічними суб'єктами (підприємствами, центральними та місцевими органами влади) та навчально-науковими установами.

Усі елементи агрополісу можна поділити на гнучкі та жорсткі. До гнучких елементів можна віднести об'єднання, соціальне співробітництво, розвиток підприємництва та довгострокове співробітництво. До жорстких — транспортна та інформаційно-комунікаційна інфраструктура, науково-інформаційні центри, технологічні та промислові об'єкти.

До головних компонентів агрополісу слід віднести: інфраструктуру, сервісну платформу та спеціалізовані інструменти.

Розвинені та сучасні транспортна (система автошляхів, порт, аеропорт, залізнична станція, логістичні центри); інформаційно-комунікаційна (навчальні заклади, науково-інформаційні центри) та виробнича (рослинництво і тваринництво; переробні і харчові підприємства, виробництво сільськогосподарських машин та обладнання; мінеральних добрив та ін.) інфраструктури є основою успішного функціонування агрополісу.

До складу компоненту "сервісна платформа" відносяться: центри сертифікації, лабораторії якості, державні органи, центри патентування та консультивання, міжнародні та професійні асоціації, кадрові агенції, кредитні та фінансові інститути, ін.

До спеціалізованих інструментів агрополісу належать: технології, інноваційні програми, багатопрофільні дослідження, фінансові та податкові пільги, важелі дебіюкратизації (єдиний офіс), бізнес-інкубатори та ін. Модель агрополісу наведена на рисунку 1.

Для формування агрополісу у Дніпропетровському регіоні за наведеною моделлю є всі відповідні передумови: розгалужена система автошляхів та залізничних сполучень, річковий порт, міжнародний аеропорт, навчальні заклади, науково-дослідні центри, підприємства переробної і харчової промисловості, машинобудівні підприємства та ін. [6].

Організація агрополісу у Дніпропетровському регіоні буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності АПК, залученню прямих іноземних інвестицій та підвищенню рівня продовольчої безпеки.

Крім того, за напрямом спеціалізації агрополіси можна поділити на промислові — заснованих на взаємодії науково-дослідницьких установ і промислових підприємств та торговельних — сконцентрованих на взаємодії науково-дослідницьких установ і переробно-харчових підприємств. Створення агрополісів повинно стати новим напрямом агроекономічної політики держави щодо підтримки окремих регіонів шляхом генерації та підтримки нових ідей, технологій та ноу-хау.

Держава не повинна бути стороннім спостерігачем за процесом формування агрополісів, державна політика повинна сприяти стратегічному розвитку агропромислового комплексу на основі існуючих регіональних ресурсів та усвідомленням свого місця на міжнародному агропромисловому та продовольчому ринках. Розробка адекватної політики створення агрополісу повинна охоплювати сільське господарство, промисловість, наукові дослідження та розробки, інноваційну діяльність та рівень конкурентоспроможності.

Цього можливо домогтися наступними способами [7].

По-перше, агрополіси можуть стати центрами підготовки спеціалістів для відповідних структур агробізнесу.

По-друге, стимулювати ефективну передачу знань та набутих навичок з метою підвищення динаміки конкурентоспроможності агрофірм.

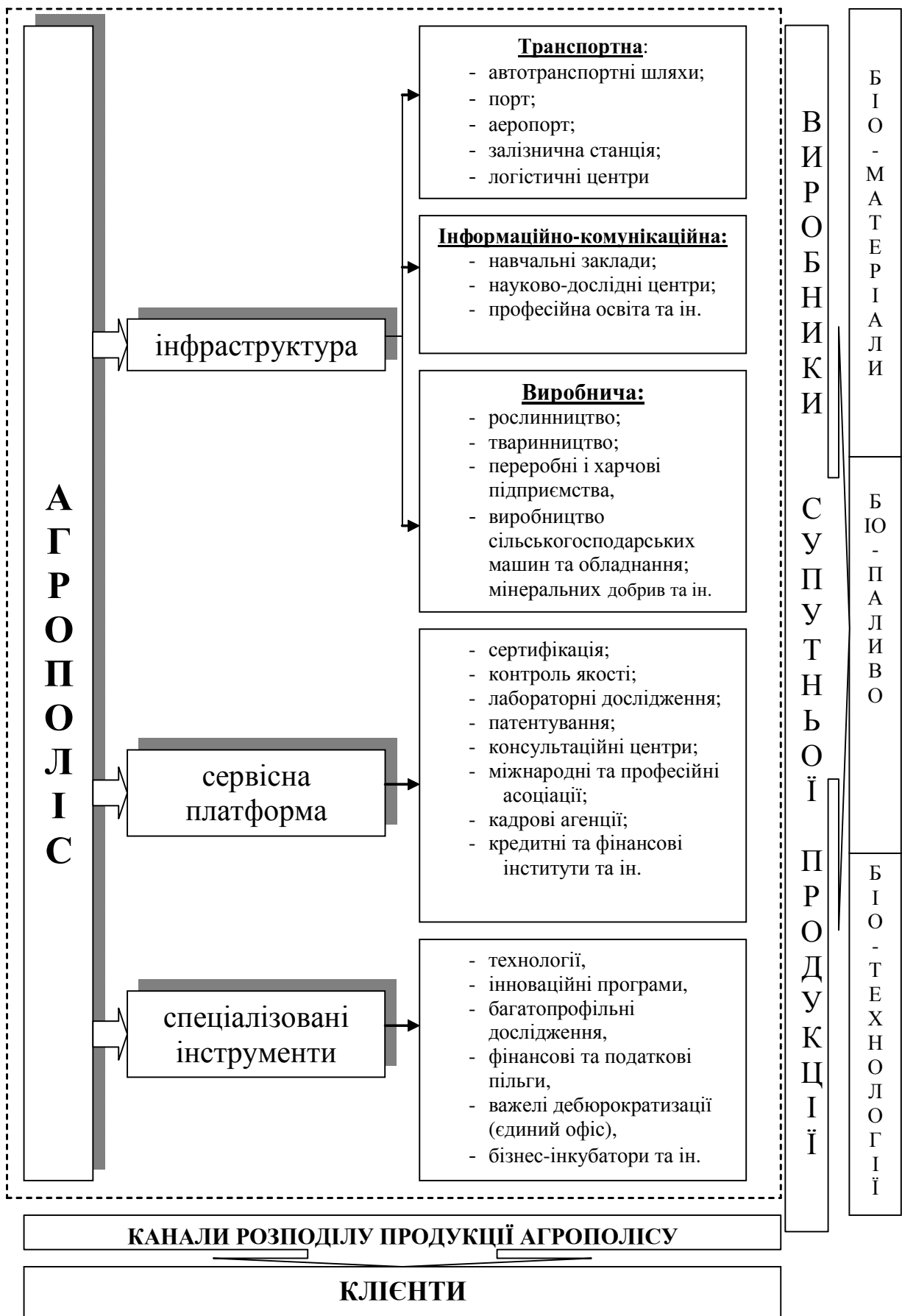
По-третє, агрополіси є багатомірними структурами з розгалуженою мережею горизонтальних та вертикальних контактів. І, нарешті, агрополіси роблять основний акцент на інноваціях.

Поєднання агрополісу та вільної економічної зони на окремих територіях дасть змогу збільшити потік прямих іноземних інвестицій, експорт сільськогосподарської продукції з даного регіону. Інтеграція промислових підприємств на основі високотехнологічних підходів та логістичних послуг заснована на ліберальних податкових умовах може бути направлена на конкретні підгалузі агропромислового комплексу (молокопереробне, олійно-жирове, овочеве виробництво) [8].

Необхідно сконцентрувати увагу на підвищенні конкурентоздатності агрополісів на основі інноваційного підходу щодо створення агропромислових кластерів за рахунок збільшення інвестицій у розвиток інфраструктури всього регіону. Багатомірна організації агрополісів повинна охоплювати сільськогосподарську, промислову, інноваційну та регіональну політики, а також механізм їх взаємодії.

## ВИСНОВКИ

Беручи до уваги, що організація та створення агрополісів в Україні є досить неоднорідною та нескоординованою існує необхідність щодо приведення її відповідності до міжнародного рівня. Заходи щодо сприяння формуванню та ефективному функціонуванню агрополісів повинні бути розроблені та впроваджені на державному і регіональному рівні.



--- — межі агропромислового кластеру.

**Рис. 1. Структурна модель агрополісу**

Джерело: авторська розробка.

Таким чином, для отримання необхідного економічного ефекту від створення агрополісів повинні бути створені сприятливі умови щодо організації виробничої інфраструктури, залучення інвестицій до АПК, стимулювання створення агропромислових кластерів, залучення навчальних закладів та наукових-дослідницьких інституцій, а також активна участь у міжнародних проектах. В Україні, на жаль, досі відсутня практика та ініціатива щодо створення агрополісів.

Для спрощення процедури створення і організації агрополісів та агропромислових кластерів в рамках співпраці з ЄС доцільно використовувати готові платформи, а саме ABC-Network — агробіотехнологічний кластер. Відповідно до світового досвіду період створення повноцінно функціонуючого агрополісу складає близько 10 років [9, 10].

У Дніпропетровській області працює 16 агрохолдингів, до найпотужніших належать: АТЗТ "Агро-Союз", ТОВ "АМГ Агрохолдинг", ТОВ "Демис-Агро", ТОВ "Агро-Овен", Компанія "Аграрний Холдинг Авангард, KSG Agro, "Приват-АгроХолдинг" та ін. [6].

На базі 5 провідних агрохолдингів області: "Агро-Союз", "KSG-Агро", "Агро-Овен", "Demis-Агро", "Орільська" доцільно створити агрополіс.

Створення агрополісів в Україні і в Дніпропетровському регіоні зокрема доцільно здійснювати на засадах державно-приватного партнерства (ДПП): право власності на агрополіс залишається в руках у держави як власника землі, а управління, технічні, інвестиційні та науково-консультаційні ресурси — прерогатива приватних власників. Таким чином, необхідно створити на державному та регіональному рівні відповідні сприятливі умови для залучення прямих інвестицій, а саме: податкові пільги, прозорість правової бази, спеціальні фінансові пакети послуг, технічні умови та ін. Створення агрополісів має щільний зв'язок з територіальним розвитком регіону, і полягає у спільному розподілу обов'язків між органами місцевого самоврядування та керівництвом технополісу.

Література:

1. Головня Ю.І. Формування агропромислових кластерів як фактор інноваційного розвитку в посткризових умовах. Ефективна економіка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1921>
2. Енергія розвитку. Інформаційний вісник мережі регіональних центрів з інвестицій та розвитку. — К.: Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України, березень, 2013. — 48 с.
3. Комплексна стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2015 року. Затверджено рішенням обласної ради від 24.06.2011 №132-7/VI. — Дніпропетровськ, 2011. — 89 с.
4. Мельник Ю.Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2009. — № 1. — С. 3—15.
5. Орлик О.В. Кластери як інноваційна форма розвитку агропромислового виробництва. — Вісник соціально-економічних досліджень. — 2012. — Випуск 1 (44). — С. 258—265.
6. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2012 рік / за ред. Шпільової О. М. — Дніпропетровськ, 2013. — 515 с.
7. Травянюк О.І. Методологічні підходи до визначення кластерної моделі регіонального розвитку / О.І. Тра-

вянюк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2007-1/txts/07toimrr.htm>

8. Цадо Г. Механізм інтеграційної взаємодії регіональних соціально-економічних систем [Електронний ресурс] / Г. Цадо // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2011. — Вип. 2 (5). — Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11thvses.pdf>

9. Djeflat A. (2009): Building Knowledge Economies for job creation, increased competitiveness and balanced development: Individual countries overview, background paper for the High-Level Conference "Building Knowledge Economies for job creation, increased competitiveness and balanced development", organised by the World Bank, the Tunisian Government and ISESCO, December 1—3, Carthage.

10. Vermeire B. & Gellynck X. (2009): "Developing a common strategic vision on the EU food industry within the Food Cluster", Research EU Focus, Vol. 2, 29.

References:

1. Golovnya, Yu. I. (2013), "Formation of agribusiness clusters as a factor of innovative development in post-crisis conditions", *Efektivna ekonomika*, vol.4, [online],
2. State Agency for Investment and National Projects of Ukraine (2013), *Enerhiia rozvytku. Informatsijnyj visnyk merezhi rehional'nykh tsestriv z investysij ta rozvytku [Energy development. Newsletter Network of Regional Center for Investment and Development]*, Ukr Projects, Kyiv, Ukraine.
3. Dnepropetrovsk Regional State Administration (2011), *Kompleksna stratehiia rozvytku Dnipropetrovs'koi oblasti na period do 2015 roku [Complex strategy of development of Dnipropetrovsk region until 2015]*, Dnipropetrovsk, Ukraine.
4. Mel'nyk, Yu.F. and Sabluk, P.T. (2009), "Agro-industrial production in Ukraine: Lessons from 2008 and ways to support innovative development", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 3—15.
5. Orlyk, O.V. (2012), "Clusters as an innovative form development of agroindustrial production", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, vol. 1, no. 44, pp. 258—265.
6. Shpil'ova, O.M. (2012), *Statystychnyj schorichnyk Dnipropetrovs'koi oblasti za 2012 rik [Statistical Yearbook of Dnipropetrovsk region in 2012]*, Dnipropetrovsk, Ukraine.
7. Travianko, O.I. (2007), "Methodological approaches to cluster model of regional development", available at: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2007-1/txts/07toimrr.htm> (Accessed 4 January 2014).
8. Tsado, H. (2011), "The mechanism of integrational interaction regional socio-economic systems", *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava*, [Online], vol. 2, no. 5, available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11thvses.pdf> (Accessed 4 January 2014).
9. Djeflat, A. (2009), "Building Knowledge Economies for job creation, increased competitiveness and balanced development: Individual countries overview", background paper for the High-Level Conference "Building Knowledge Economies for job creation, increased competitiveness and balanced development", World Bank, the Tunisian Government and ISESCO, Carthage, Tunis.
10. Vermeire, B. and Gellynck, X. (2009), "Developing a common strategic vision on the EU food industry within the Food Cluster", *Research EU Focus*, vol. 2, p. 29.

*Стаття надійшла до редакції 19.02.2014 р.*